

دانشگاه سям نور
په

راهنمای تحصیلی و شغلی

(رشته علوم تربیتی و مشاوره)

فاطمه پورشهسواری

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی، به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی ثمره کوشش‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ ویرایش اول اثر، با نظرخواهی‌ها و داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و صوری جدید چاپ می‌شود.

متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و **کمک درسی** (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و یا در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست مطالب

یازده
سیزده

راهنمای مطالعه کتاب
مقدمه

بخش اول

۳	فصل اول - تاریخچه راهنمایی و مشاوره در ایران و جهان
۳	تاریخچه راهنمایی و مشاوره در ایران
۱۰	راهنمایی و مشاوره تحصیلی در جهان
۱۵	خلاصه فصل
۱۶	خودآزمایی
۱۷	منابعی برای مطالعه بیشتر

۱۹	فصل دوم - راهنمایی و مشاوره در اسلام
۲۰	دیدگاه نسبت به انسان
۲۱	ویژگی های رشد انسان
۲۳	راهنمایی و مشاوره در دین اسلام
۲۴	خصوصیات و ویژگی های راهنما و مشاور
۲۶	اهداف راهنمایی و مشاوره در اسلام
۲۸	روش های راهنمایی و مشاوره براساس پیش اسلامی
۳۲	خلاصه فصل
۳۴	خودآزمایی
۳۵	منابعی برای مطالعه بیشتر

۳۶	فصل سوم - راهنمایی و مشاوره تحصیلی و اهمیت آن
۳۷	راهنمایی
۳۷	کارکردهای راهنمایی
۴۰	مشاوره
۴۱	اهداف مشاوره
۴۱	انواع راهنمایی و مشاوره
۴۲	راهنمایی تحصیلی
۴۳	اهداف مشاوره مدرسه
۴۶	فعالیت‌های مشاور مدرسه ابتدایی
۵۰	مشاوره در مدارس راهنمایی و دبیرستان
۵۰	نوع نگرش به مشاوره مدرسه
۵۲	مدل و چهارچوب کاری مشاور مدرسه
۵۳	ضرورت راهنمایی و مشاوره تحصیلی
۵۶	وظایف مشاور مدرسه
۵۹	خلاصه فصل
۶۰	خودآزمایی
۶۱	منابعی برای مطالعه بیشتر

۶۲	فصل چهارم - روش‌ها و فنون راهنمایی و مشاوره تحصیلی
۶۲	روش‌های مشاوره
۶۳	۱. روش مستقیم
۶۵	۲. روش غیرمستقیم
۶۶	۳. روش انتخابی
۶۷	راهنمایی و مشاوره گروهی
۶۸	اهداف مشاوره گروهی
۶۸	فنون راهنمایی و مشاوره تحصیلی
۶۹	آزمون
۷۱	چک لیست
۷۱	پرسشنامه
۷۴	راهنمای تحصیلی به وسیله کامپیوتر
۷۵	پرونده تحصیلی
۷۹	خلاصه فصل
۸۰	خودآزمایی
۸۱	منابعی برای مطالعه بیشتر

۸۸	فصل پنجم - نظریه‌های مشاوره تحصیلی
۸۹	نظریه
۹۰	نظریه‌های جدید در مشاوره تحصیلی
۹۱	مشاوره مدرسه مبتنی بر توانایی
۹۳	اصول مشاوره مدرسه مبتنی بر توانایی
۹۵	نظریه انعطاف‌پذیری
۹۸	انعطاف‌پذیری در کودکان
۱۰۱	نظریه بافت
۱۰۲	نظریه مشاوره مبتنی بر بافت
۱۰۳	ژنوگرام جامعه
۱۰۸	مشاوره راه حل محور
۱۱۵	خلاصه فصل
۱۱۷	خودآزمایی
۱۱۸	منابعی برای مطالعه بیشتر
۱۱۹	بخش دوم
۱۲۱	فصل ششم - راهنمایی و مشاوره شغلی
۱۲۲	اشتغال
۱۲۲	کار، شغل و حرفه
۱۲۵	راهنمایی شغلی
۱۲۶	مشاوره شغلی
۱۲۸	عوامل مؤثر بر دنیای مشاغل
۱۲۹	ضرورت راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای
۱۳۰	رابطه راهنمایی و مشاوره تحصیلی و شغلی
۱۳۱	راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای در مدارس
۱۳۲	فنون راهنمایی شغلی و حرفه‌ای
۱۳۲	تعلیم مشاغل
۱۳۴	کنفرانس شغلی
۱۳۵	بازدید شغلی
۱۳۶	کنفرانس موردی
۱۳۷	خلاصه مشاغل
۱۳۷	فنون جدید راهنمایی شغلی و حرفه‌ای
۱۳۸	راهنمایی شغلی و حرفه‌ای در مدارس
۱۳۸	الف) راهنمایی شغلی و حرفه‌ای در دوره ابتدایی
۱۳۹	فنون راهنمایی شغلی در دوره ابتدایی
۱۴۰	ب) راهنمایی شغلی و حرفه‌ای در دوره راهنمایی تحصیلی

۱۴۰	فنون راهنمایی شغلی در دوره راهنمایی
۱۴۱	(ج) راهنمایی شغلی و حرفه‌ای در دوره دبیرستان
۱۴۲	فنون راهنمایی و مشاوره شغلی در دبیرستان
۱۴۳	(د) راهنمایی شغلی و حرفه‌ای برای دانش‌آموزان استثنایی
۱۴۳	اهداف راهنمایی شغلی برای افراد استثنایی
۱۴۵	مشکلات شغلی دانش‌آموزان
۱۴۷	خلاصه فصل
۱۴۸	خودآزمایی
۱۵۰	منابعی برای مطالعه بیشتر

۱۵۱	فصل هفتم - طرح‌ریزی حرفه‌ای و اطلاعات شغلی
۱۵۲	انتخاب شغل
۱۵۲	چگونگی طرح‌ریزی حرفه‌ای
۱۵۵	اطلاعات شغلی
۱۵۸	هدف‌های ارائه اطلاعات شغلی
۱۵۹	منابع کسب اطلاعات شغلی
۱۶۳	بانک اطلاعات تحصیلی و شغلی
۱۶۶	خلاصه فصل
۱۶۶	خودآزمایی
۱۶۷	منابعی برای مطالعه بیشتر

۱۶۸	فصل هشتم - عوامل مؤثر در انتخاب شغل
۱۶۸	تعریف انتخاب شغل
۱۶۹	عوامل مؤثر در انتخاب شغل
۱۶۹	الف) هوش
۱۷۰	ب) استعداد
۱۷۱	ج) رغبت
۱۷۲	د) ویژگی‌های شخصیتی
۱۷۳	ابعاد شخصیت
۱۷۵	مشاغل مناسب برای تیپ‌های شخصیتی
۱۷۵	ه) تحصیل و زمان آموزش
۱۷۶	و) عوامل محیطی و نیازمندی‌های دنیای کار
۱۷۶	خلاصه فصل
۱۷۷	خودآزمایی
۱۷۸	منابعی برای مطالعه بیشتر

۱۷۹	فصل نهم - نظریه‌های انتخاب شغل (۱)
۱۸۰	نظریه‌های مشاوره شغلی
۱۸۰	تقسیم‌بندی نظریه‌های شغلی
۱۸۴	نظریه‌های شغلی متمرکز بر محتوا
۱۸۴	نظریه‌های صفت و عامل
۱۸۵	نظریه هالند
۱۹۰	نظریه روان پویایی
۱۹۰	نظریه روان پویایی بوردین
۱۹۲	نظریه مبتنی بر ارزش براون
۱۹۶	نظریه‌های تطابق فرد با محیط
۱۹۷	نظریه سازگاری شغلی
۲۰۰	مدل پویای تطابق فرد با گروه و رفتار سازمانی
۲۰۵	خلاصه فصل
۲۰۸	خودآزمایی
۲۱۰	فصل دهم - نظریه‌های انتخاب شغل (۲)
۲۱۱	نظریه‌های مبتنی بر فرایند
۲۱۱	نظریه گینزبرگ
۲۱۴	نظریه سوپر
۲۱۷	نظریه گات فردسون
۲۱۹	نظریه‌های مبتنی بر محتوا و فرایند
۲۲۰	نظریه رو
۲۲۲	نظریه شناختی اجتماعی
۲۲۶	دیدگاه دین اسلام درباره انتخاب شغل
۲۲۷	خلاصه فصل
۲۲۹	خودآزمایی
۲۳۰	منابعی برای مطالعه بیشتر
۲۳۲	فصل یازدهم - روش‌های کاریابی
۲۳۲	کاریابی
۲۳۳	برنامه‌ریزی برای کاریابی
۲۳۵	درخواست‌های کتبی شغلی
۲۳۷	انواع کارنامه‌های شغلی
۲۳۷	۱. کارنامه‌های شغلی کارکردی
۲۳۸	۲. کارنامه‌های شغلی زمانی
۲۳۸	۳. کارنامه‌های شغلی ترکیبی

۲۳۸	نامه توضیحی
۲۴۰	مصاحبه شغلی
۲۴۱	آمادگی برای قبل از جلسه مصاحبه
۲۴۱	آمادگی برای جلسه مصاحبه
۲۴۳	سوالات رایج در مصاحبه شغلی
۲۴۴	مهارت‌های بعد از پایان مصاحبه
۲۴۵	خلاصه فصل
۲۴۶	خودآزمایی
۲۴۷	منابعی برای مطالعه بیشتر
۲۴۸	فصل دوازدهم - طبقه‌بندی مشاغل
۲۴۸	پیشینه تاریخی طبقه‌بندی مشاغل
۲۵۰	طبقه‌بندی مشاغل
۲۵۱	اهداف طبقه‌بندی مشاغل
۲۵۱	چگونگی طبقه‌بندی مشاغل
۲۵۲	تجزیه و تحلیل شغل
۲۵۴	هدف از تجزیه و تحلیل شغل
۲۵۴	خلاصه فصل
۲۵۵	خودآزمایی
۲۵۶	منابعی برای مطالعه بیشتر
۲۵۷	کلید سؤالات چهارگزینه‌ای
۲۵۹	پیوست‌ها
۲۷۹	واژه‌نامه
۲۸۱	نام‌نامه
۲۸۳	کتاب‌نامه

راهنمای مطالعه کتاب

کتاب حاضر به منظور ارائه دو واحد درس نظری تدوین شده است. با توجه به ویژگی‌های آموزش از راه دور این کتاب به صورت خودآموز نوشته شده است، تا دانشجو قادر باشد با مطالعه شخصی آن را بیاموزد و با مفاهیم آن به صورت گسترده‌ای آشنا شود. از همین رو مطالب از نظر توالی و نگارش به گونه‌ای تدوین شده‌اند که یادگیری دانشجو را در شرایط خودآموز آسان نمایند. برای تحقق این منظور در ابتدای هر فصل هدف‌های یادگیری نوشته شده است. این هدف‌ها نشان می‌دهند که دانشجو قبل از مطالعه فصل چه چیزی را باید بیاموزد. در متن اصلی توصیه‌هایی برای فعالیت دانشجو در نظر گرفته شده است که یادگیری عمیق‌تری را به دنبال خواهد داشت. در پایان، خلاصه فصل و خودآزمایی آورده شده است و علاوه بر آن فهرستی از منابعی که می‌توانند اطلاعات بیشتری در اختیار خواننده قرار دهند معرفی شده‌اند. لازم به ذکر است که مطالب راهنمایی تحصیلی و شغلی بسیار گسترده است و خلاصه و فشرده‌سازی آنها در یک کتاب درسی خودآموز دو واحدی کار ساده‌ای نمی‌باشد. زیرا بسیاری از مطالب حذف می‌شوند یا به صورت اجمالی معرفی می‌گردند. به‌ویژه در مورد نظریه‌های جدید در راهنمایی شغلی و تحصیلی که برای اولین بار در یک متن درسی ارائه می‌شوند.

لذا به منظور استفاده بهتر و تسهیل یادگیری کتاب پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند:

۱. در محیطی آرام و بدون وجود عوامل مخل تمرکز حواس، مطالعه خود را آغاز کنید.
۲. در ابتدای مطالعه، هدف‌های یادگیری را بخوانید. این هدف‌ها مقاصد نهایی از یادگیری فصل را به شما روشن می‌کنند. آنها به شما می‌گویند که نکات مهم چیست و به چه مباحثی باید توجه شود.
۳. خلاصه فصل را مطالعه کنید. مطالعه خلاصه فصل به شما این امکان را می‌دهد تا برداشتی اجمالی و کلی از موضوع مورد بحث داشته باشید. این برداشت اجمالی شما را آماده می‌کند که مطالب را بهتر جذب و درک کنید.
۴. در این مرحله شروع به مطالعه فصل کنید. روش مطالعه فصل به این صورت است که ابتدا متن را یک بار به صورت سریع بخوانید. لازم نیست در این مطالعه تمام

مطالب را یاد بگیرید. پس از آن، خودآزمایی پایان فصل را بخوانید و ببینید تا چه میزان می‌توانید آنها را پاسخ دهید. طبیعی است که در این مرحله قادر به پاسخگویی سؤالات نمی‌باشید. ولی این عمل مطالعه شما را جهت می‌دهد که به صورت هدفمند ادامه یابد.

۵. یک بار دیگر با توجه و دقت کامل به مطالعه متن بپردازید. در طول مطالعه هر زمان احساس نیاز کردید می‌توانید به سؤالات خودآزمایی یا هدف‌های فصل مراجعه کنید.

۶. به هیچ وجه مطالب را حفظ نکنید. سعی کنید مطالب را درک کنید و آنها را بفهمید.
۷. به سؤالات خودآزمایی پاسخ دهید، در صورتی که قادر باشید به این سؤالات پاسخ دهید به هدف‌های مطرح شده در ابتدای فصل دست یافته‌اید و می‌توانید اطمینان حاصل کنید که مطالب کتاب را فهمیده‌اید.

۸. بعد از پایان مطالعه، در فواصل مشخص مطالب مهم فصل را مرور کنید. به صورتی که در ابتدا، فواصل مرور از نظر زمانی نزدیک‌تر باشند.

۹. در داخل متن مطالبی تحت عنوان توصیه‌هایی برای فعالیت بیشتر آورده شده است. سعی کنید این توصیه‌ها را عملی کنید. اجرای این توصیه‌ها تسلط شما را به مفاهیم کتاب افزایش می‌دهند و به‌ویژه تعامل بیشتری بین شما و منبع درسی ایجاد می‌کنند.
۱۰. توصیه می‌شود معادل‌های لاتین اصطلاحات و مفاهیم بیان شده در کتاب را بیاموزید.

۱۱. نیازی به حفظ ارجاعات درون متن، سال‌ها و تاریخ‌های ذکر شده نیست. این ارجاعات منابع اصلی استفاده شده را مشخص می‌کنند.

در پایان ضمن آرزوی توفیق در تمام مراحل زندگی و موفقیت در مطالعه این کتاب برای شما اساتید، دانشجویان و خوانندگان عزیز امیدوارم از این کتاب استفاده لازم را ببرید و درخواست می‌نمایم نظرها و پیشنهادهای سازنده خود را با بخش تدوین کتاب یا گروه روان‌شناسی دانشگاه در سازمان مرکزی در میان بگذارید. بدون شک این نظرات به غنی‌تر شدن کتاب کمک خواهند نمود.

موفق باشید

مقدمه

هر کسی را بهر کاری ساختند میل آن را در دلش انداختند
همچنان که سهل شد ما را حضر سهل شد قوم دیگر را سفر
مثنوی مولوی

تحصیل و اشتغال جز وظایف مهم زندگی انسان می باشند. بدون اغراق می توانیم ادعا کنیم که این دو، تأثیر بسیار گسترده‌ای در تمام ابعاد زندگی انسان بر جای می گذارند و بسیاری از مشکلات افراد ریشه در مسائل تحصیلی و شغلی دارد. با پیچیده شدن جامعه و رشد و گسترش تکنولوژی، مشاغل و نیازمندی‌های آن روز به روز تغییر می کنند و بسیاری از شغل‌ها از دور خارج شده و شغل‌های جدیدی جایگزین آنها می شوند. در نتیجه انتخاب شغل یک فعالیت کاملاً تخصصی شده و دیگر انتخاب و تداوم موفقیت آمیز آن در دنیای پیچیده امروز، که تنها ویژگی ثابت آن تغییر و تحول است، بدون استفاده از خدمات تخصصی امکان پذیر نمی باشد. تحصیل، مقدمه انتخاب شغل است. راهنمایی تحصیلی و شغلی فرایندی است که به فرد در این زمینه کمک می کند تا با شناخت خود، جامعه و پیش بینی تحولات آینده، رشته تحصیلی و شغل خود را متناسب با توانایی‌ها و رغبت‌های خود انتخاب کند و در صورت برخورد با مسئله و مشکلی آن را به نحو سازگارانه‌ای حل کند.

در کتاب حاضر تلاش شده است تا خواننده با مباحث مربوط به راهنمایی و

مشاوره تحصیلی و شغلی هر چه بیشتر آشنا شود و از اطلاعات جدید در این حوزه‌ها آگاهی یابد. مطالب این کتاب در دو بخش مستقل تهیه شده است. بخش اول به راهنمایی تحصیلی و بخش دوم به راهنمایی شغلی اختصاص یافته است. در فصل اول از بخش اول خواننده با تاریخچه راهنمایی و مشاوره در ایران و جهان آشنا می‌شود. فصل دوم به راهنمایی و مشاوره در اسلام اختصاص داده شده است. فصل سوم به راهنمایی و مشاوره تحصیلی و اهمیت آن پرداخته شده است. در فصل چهارم روش‌ها و فنون راهنمایی و مشاوره تحصیلی معرفی شده‌اند. فصل پنجم نظریه‌های مشاوره تحصیلی را معرفی می‌کند. از فصل ششم، بخش دوم آغاز می‌شود. این فصل راهنمایی و مشاوره شغلی و فنون آن را معرفی می‌کند. فصل هفتم به طرح‌ریزی حرفه‌ای و اطلاعات شغلی اختصاص یافته است. در فصل هشتم عوامل مؤثر در انتخاب شغل معرفی شده‌اند و فصل نهم به معرفی نظریه‌های انتخاب شغل پرداخته است. به دلیل گستردگی نظریه‌ها بخش دوم نظریه‌ها در فصل دهم تشریح شده‌اند. فصل یازدهم روش‌های کاریابی را معرفی می‌کند و سرانجام در فصل دوازدهم طبقه‌بندی مشاغل ارائه شده است. امید است که این کتاب مورد توجه مربیان، مشاوران، اساتید و به‌ویژه دانشجویان عزیز قرار گیرد.

مؤلف

زمستان ۱۳۸۹

بخش اول

فصل اول

تاریخچه راهنمایی و مشاوره در ایران و جهان

هدف‌های یادگیری

- دانشجو بعد از مطالعه این فصل باید بتواند:
- فعالیت‌های مقدماتی برای پایه‌گذاری راهنمایی در کشور را تشریح کند.
 - سازمان‌هایی را که برای اولین بار اقدام به اجرای آزمون‌ها برای استخدام کارکنان خود کردند را معرفی کند.
 - نتایج کنفرانس تعلیمات متوسطه در مشهد را توضیح دهد.
 - نتایج تصویب طرح نظام جدید آموزش و پرورش در سال ۱۳۴۳ را توضیح دهد.
 - اقدامات انجام شده در اجرای راهنمایی تحصیلی قبل از پیروزی انقلاب اسلامی را توضیح دهد.
 - تحولات ایجاد شده در برنامه‌های راهنمایی و مشاوره بعد از پیروزی انقلاب اسلامی را تشریح کند.
 - وضعیت کنونی برنامه راهنمایی و مشاوره در کشور را تشریح کند.
 - زمینه‌های رشد راهنمایی و مشاوره در آمریکا را تشریح کند.
 - وضعیت راهنمایی و مشاوره در دانشگاه پیام‌نور را تشریح کند.

تاریخچه راهنمایی و مشاوره در ایران

مطالعه تاریخچه هر پدیده و بررسی فراز و فرودهای آن و آشنایی با متغیرهای تأثیر

گزار به شناخت و درک آن پدیده منجر می‌شود. تاریخ راهنمایی و مشاوره در کشورمان را با توجه به تغییرات حاصل از آغاز تاکنون و مراحل اجرایی آن به سه بخش تقسیم کرده‌اند:

الف) برنامه‌ریزی و تمهید مقدمات

ب) برنامه راهنمایی تحصیلی قبل از پیروزی انقلاب اسلامی

ج) برنامه راهنمایی تحصیلی پس از پیروزی انقلاب اسلامی

بخش اول از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۰ را شامل می‌شود. طی این مدت برنامه راهنمایی فراز و نشیب‌های زیادی را طی کرده است. زمانی با تمام امکانات شروع شده و گاهی به حال تعطیل درآمده است. بخش دوم از سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ را در برمی‌گیرد. در این دوره برنامه راهنمایی تحصیلی معرفی و اجرای آن آغاز شده است و طرح‌های تعمیم برنامه در کلیه مقاطع تحصیلی تهیه شده و به علت مصادف شدن با انقلاب اسلامی اجرای آنها متوقف می‌گردد.

بخش سوم از سال ۱۳۵۷ پس از پیروزی انقلاب اسلامی شروع شده و با تحولات مختلفی ادامه دارد. در این قسمت هر کدام از این بخش‌ها به نقل از حسینی ۱۳۸۶ ارائه می‌شوند.

الف) برنامه‌ریزی و تمهید مقدمات

گام‌های اولیه راهنمایی به صورت علمی در ایران از سال ۱۳۳۲ پایه‌ریزی شد. و از این زمان تا سال ۱۳۳۷ اقداماتی که انجام گرفت در زمینه تهیه و اجرای آزمون‌ها و در نهایت راهنمایی حرفه‌ای بوده است. در سال ۱۳۳۲ برای اولین بار با کمک وزارت کار و سازمان صنایع کشور و هیئت عمران بین‌المللی مرکزی برای گزینش کارکنان تأسیس شد. در این مرکز تعدادی از کارکنان وزارتخانه‌های مختلف از جمله آموزش و پرورش مامور به خدمت شدند و پس از آموزش‌های لازم تحت نظر متخصصان مرکز شروع به فعالیت کردند. این مرکز نشریات و ابزارهای اندازه‌گیری متعددی برای انتخاب‌های استخدامی و آموزشی تهیه کرد و برای اولین بار در ایران اقدام به تهیه آزمون‌های استاندارد شده روانی و معلومات کرده و با استفاده از آنها گزینش‌هایی برای سازمان‌ها و مؤسسات گوناگون انجام داد و همچنین اولین امتحانات ورودی دانشگاه را در سال

۱۳۳۷ با استفاده از آزمون برگزار کرد.

مرکز مطالعات و راهنمایی های استخدام در سال ۱۳۳۶ به درخواست وزارت آموزش و پرورش برای انتخابی از دبیران تهران کلاس کارآموزی هدایت حرفه ای به مدت یک سال تشکیل داد و از آن سال به بعد به اجرای برنامه های راهنمایی شغلی و حرفه ای برای دانش آموزان و دانشجویان مبادرت ورزید. فعالیت های فوق، جزء اقدامات اولیه برای اجرای برنامه راهنمایی در ایران تلقی می شوند. از این زمان به بعد فعالیت هایی در وزارت آموزش و پرورش انجام گرفت که در نهایت به اجرای برنامه راهنمایی در مدارس منجر گردید. از اولین اقدامات در این بخش تشکیل کنفرانس تعلیمات متوسطه در اردیبهشت ۱۳۳۷ در مشهد بود. در این کنفرانس موضوع راهنمایی به صورت جدی مورد بحث قرار گرفت و مقرر شد مطالعات اولیه آن آغاز شود. سپس عده ای از متخصصان داخلی و خارجی پس از چند ماه بررسی، طرحی مقدماتی در این زمینه ارائه کردند. این طرح در کنگره فرهنگیان در مرداد سال ۱۳۳۷ در تهران مورد مطالعه قرار گرفت و پس از اصلاحاتی یک فصل به آیین نامه دبیرستان ها اضافه گردید. در این آیین نامه که در تیرماه ۱۳۳۸ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید مقرر شد هر یک از دبیرستان ها که آمادگی کامل از نظر امکانات و نیروی انسانی متخصص پیدا کرد با اجازه اداره کل تعلیمات متوسطه اجرای برنامه راهنمایی را آغاز کند. ولی به علت عدم آمادگی مدارس اجرای این برنامه به تعویق افتاد. برای اجرایی کردن این برنامه عده ای از کارشناسان وزارت آموزش و پرورش برای تحصیل به خارج از کشور اعزام شدند و به علاوه مرکز راهنمایی دانش آموزان در اداره کل تعلیمات متوسطه تأسیس شد. این مرکز پس از تهیه و چاپ فرم ها و پرسشنامه های مورد نیاز، اجرای برنامه راهنمایی را در دو مدرسه در تهران به صورت تجربی آغاز کرد. در بهمن ماه ۱۳۳۷ کنفرانسی مشابه با کنفرانس تهران در آبادان برگزار و دو مدرسه در این شهر به صورت تجربی اجرای برنامه راهنمایی را آغاز کردند. در این کنفرانس بر ایجاد کلاس های کارآموزی در زمینه مشاوره و راهنمایی برای دبیران و تهیه آزمون های استاندارد شده تأکید شد. به دنبال این فعالیت ها در سال ۱۳۴۳ طرح نظام جدید آموزش و پرورش تهیه شد. در این طرح راهنمایی دانش آموزان و تشکیل برنامه تحصیلی در اداره کل مطالعات و برنامه ها در دستور کار قرار گرفت. در سال ۱۳۴۵ نظام جدید آموزش و پرورش در

کلاس اول دبستان پیاده شد و در چهارمین سال اجرای نظام جدید پرونده تحصیلی برای دبستان‌ها تهیه شد. برای تأمین نیروی متخصص این برنامه اقداماتی به شرح زیر انجام گرفت:

۱. دانشکده های تعلیم و تربیت و مدارس عالی کشور به تربیت مشاور و راهنما اقدام کردند.

۲. دانش سرای عالی تهران از سال ۱۳۴۶ دوره لیسانس و فوق لیسانس راهنمایی و مشاوره را ایجاد کرد.

و سرانجام وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۴۷ دفتر برنامه ریزی تحصیلی را به منظور تمهید مقدمات و اجرای برنامه راهنمایی و برنامه ریزی برای آغاز دوره راهنمایی تحصیلی تأسیس کرد.

ب) راهنمایی تحصیلی قبل از پیروزی انقلاب اسلامی

در مهرماه ۱۳۵۰ اولین کلاس دوره راهنمایی تحصیلی آغاز به کار کرد و پس از انجام فعالیت‌ها و اقدامات همه جانبه با پیروزی انقلاب اسلامی حدود ۵ سال متوقف شد و از سال ۱۳۶۴ مجدداً این برنامه ها احیاء شده و ادامه یافتند. در طی این دوره اقدامات متعددی انجام گرفت که بخش‌هایی از آنها فهرست‌وار ارائه می‌شود.

- آشنا ساختن کارکنان آموزش و پرورش و اولیای دانش‌آموزان با برنامه راهنمایی.

- اعزام مشاور و راهنما به مدارس راهنمایی تحصیلی.

- برنامه ریزی و تعیین خط‌مشی امور مشاوره و راهنمایی در مدارس راهنمایی تحصیلی و نظارت بر اجرای آنها.

- تهیه پرونده تحصیلی، پرسشنامه و فرم‌های مختلف برای جمع‌آوری اطلاعات لازم در مورد دانش‌آموزان.

- تهیه بروشورهای شغلی و تحصیلی.

- تشکیل کلاس‌های کارآموزی و سمینارها و تهیه نشریات تخصصی برای مشاوران.

- توجه به اجرای برنامه‌های هنری و حرفه و فن به صورت فوق برنامه در کنار

- برنامه‌های آموزشی برای بروز و کشف استعدادهای دانش‌آموزان.
- تهیه طرح نهایی برای ادامه تحصیل مشاوران و رؤسای مراکز مشاوره در داخل و خارج از کشور.
- زمینه‌سازی برای تعمیم برنامه راهنمایی در سطوح مختلف تحصیلی.
- تهیه مقدمات ارزشیابی برنامه راهنمایی.
- تأسیس چند واحد اداری و فنی در اداره کل امتحانات برای تهیه آزمون‌های موردنیاز.

ج) برنامه راهنمایی تحصیلی پس از پیروزی انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی کلیه برنامه‌های راهنمایی مورد بازبینی قرار گرفتند و در مهرماه ۱۳۵۸ نظام معلم - مشاور ایجاد شد. بر این اساس مشاوران و راهنمایان از ۲۲ ساعت کار موظف خود ۱۲ ساعت تدریس می‌کردند و مشاوره به صورت یک وظیفه جنبی در کنار تدریس در آمد. این نظام بیشتر از یک سال دوام نیاورد و از اول مهرماه ۱۳۵۹ برنامه راهنمایی و مراکز مشاوره تعطیل گردید و متعاقب آن رشته و گرایش راهنمایی و مشاوره از فهرست رشته‌های تحصیلی دانشگاه‌ها حذف شد. همچنین دفتر آموزش راهنمایی تحصیلی و دفتر آموزش ابتدایی در یکدیگر ادغام شده و تحت عنوان دفتر عمومی آموزش به کار پرداختند و مطالعه برای شروع مجدد برنامه راهنمایی به اداره امور تربیتی سپرده شد. این اداره کل پس از انقلاب برای تثبیت ارزش‌های انقلاب اسلامی، مریان پرورشی را وارد مدارس کرد و اجرای برنامه‌های تربیتی به آنها محول شد. اجرای این طرح و احساس نیاز و ضرورت ناشی از مشکلات روانی، تربیتی و تحصیلی دانش‌آموزان مسئولان را به تدریج متوجه نیاز به راهنمایی و مشاوره در مدارس نمود تا اینکه در سال ۱۳۶۴ هسته‌های مشاوره و راهنمایی در مناطق آموزش و پرورش تأسیس شدند و برای تربیت نیروی متخصص در سال ۱۳۶۷ رشته کارشناسی امور تربیتی و مشاوره در دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه آزاد اسلامی ایجاد گردید. سپس این رشته با عنوان جدید کارشناسی راهنمایی و مشاوره و با دو گرایش مشاوره و فعالیت‌های پرورشی به تدریج در سایر دانشکده‌های روان‌شناسی و علوم تربیتی تأسیس شد. علاوه بر دوره‌های کارشناسی، دوره‌های کارشناسی ارشد مشاوره نیز در تعدادی از

دانشگاه‌ها از جمله دانشگاه علامه طباطبایی، دانشگاه الزهراء، دانشگاه تربیت معلم و دانشگاه آزاد اسلامی و دوره دکتری این رشته نیز در سه دانشگاه تربیت معلم، دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه آزاد اسلامی دائر شده است.

در مرداد ماه ۱۳۷۱ طرح راهنمایی و مشاوره در آموزش متوسطه در هفت ماده به تصویب شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش رسید. ماده یک این طرح سازماندهی کار مشاوران و معلمان راهنما را تشریح می‌کند (مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۵). در همین سال نظام جدید آموزش متوسطه آغاز به کار کرد. در این نظام جدید آموزش و پرورش متوسطه به سه شاخه تحصیلی نظری، فنی و حرفه‌ای و کار و دانش تقسیم شده است. هم زمان با شروع اجرای نظام جدید آموزش متوسطه فعالیت رسمی اولین گروه از مشاوران در دبیرستان های تحت پوشش نظام جدید آغاز گردید. در این نظام وظیفه مشاور در سه بعد تعیین شده بود. این وظایف شامل راهنمایی و مشاوره تحصیلی، شغلی و سازگاری می‌شوند. براساس این طرح به ازاء هر ۱۲ نفر دانش آموز یک ساعت فعالیت راهنمایی و مشاوره تخصیص یافت. در اوایل شروع به کار نظام جدید به دلیل کمبود نیروی متخصص، دبیران راهنما به صورت پاره وقت به مشاور کمک می‌کردند. دبیر راهنما از بین دبیران مجرب انتخاب می‌شد ولی به دلیل عدم کارایی لازم در سال ۱۳۷۸ فعالیت آنها متوقف گردید (معاونت آموزش و پرورش نظری و مهارتی، ۱۳۸۴). بعد از گذشت چندسال افرادی به نام مدیر دروس جایگزین دبیر راهنما شدند. این افراد به صورت تمام وقت به مشاور در تنظیم دروس و فعالیت های تحصیلی کمک می‌کردند. در سال ۱۳۷۷ تغییر دیگری در نظام متوسطه ایجاد شد. در این سال نظام ترمی - واحدی به نظام سالی - واحدی تغییر کرد. در این نظام جدید مشاور مانند قبل به فعالیت های مشاوره ای خود ادامه داد. در این زمان به دنبال انعقاد تفاهم نامه ای فی مابین وزارت آموزش و پرورش و سازمان مدیریت و برنامه ریزی وقت، پست مشاور در مدارس به رسمیت شناخته شد و در عوض ساعات کار مشاور از ۲۴ ساعت در هفته به ۳۰ ساعت افزایش یافت. در سال ۱۳۸۹ تغییری دیگری در برنامه های مشاور مدارس ایجاد شد و برای مدارس راهنمایی نیز مشاور، پیش بینی شد. قرار است در دوره راهنمایی مشابه با دبیرستان مشاور تعیین شود و به فعالیت های مشاوره ای بپردازد. برای مدارس ابتدایی نیز رابطین